

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

การวิจัยเรื่องปาฏิหาริย์ในคัมภีร์พระไตรปิฎก ได้ผลจากการวิจัยว่า คำว่า “ปาฏิหาริย์” เป็นศัพท์ที่ประกอบมาจาก ปฎิ-หฺร-ณฺย ได้รูปเป็น “ปาฏิหาริย์” พระพุทธศาสนาได้แสดงอานุภาพของปาฏิหาริย์ไว้ว่า คุณธรรมต่าง ๆ ที่สามารถกำจัดกิเลสได้ ชื่อว่า ปาฏิหาริย์ เพราะฉะนั้น คำว่า “ปาฏิหาริย์” จึงมีความหมาย 2 นัย คือ การกำจัดกิเลส และการกำจัดศัตรู

ความหมายของคำว่า “ปาฏิหาริย์” ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ความหมายแรกคือการกำจัดกิเลส เป็นความหมายที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของพระพุทธศาสนาโดยตรง และความหมายที่ 2 คือการกำจัดศัตรู เป็นความหมายที่ปรากฏในคัมภีร์ชั้นอรรถกถา พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายความหมายนี้เพิ่มเติมจากพระไตรปิฎก

คัมภีร์ของศาสนาทุกศาสนา ให้ความหมายของคำว่า “ปาฏิหาริย์” ไว้แตกต่างกันตามแนวความคิดและความเชื่อของแต่ละศาสนา แต่มักจะมีความหมายหนึ่งที่ตรงกัน คือ “สิ่งแปลกประหลาดมหัศจรรย์อันผิควิสัยมนุษย์สามัญจะทำได้ แต่เป็นความจริงสำหรับผู้ทำได้” ในทางพระพุทธศาสนา คำว่า “ปาฏิหาริย์” มีความหมายและแนวความคิดต่างออกไปจากความคิดอื่น ๆ เพราะเกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตเป็นสำคัญ การที่จะเข้าใจความหมายของคำว่า “ปาฏิหาริย์” จึงต้องอาศัยหลักการพัฒนาจิตที่เรียกว่า สมถภาวนาและวิปัสสนา

คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา จำแนกปาฏิหาริย์ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. อิทธิปาฏิหาริย์ ปาฏิหาริย์ คือการแสดงอิทธิฤทธิ์
2. อาเทศนาปาฏิหาริย์ ปาฏิหาริย์ คือการดักใจ
3. อนุสาสนีปาฏิหาริย์ ปาฏิหาริย์ คือหลักคำสอน

บรรดาปาฏิหาริย์ทั้งสามประเภทนี้ ปาฏิหาริย์ข้อแรก พระพุทธเจ้าทรงรับรองว่าเป็นสิ่งมีได้ แต่ไม่ทรงสนับสนุนให้สาวกแสดง เพราะฤทธิ์ชนิดนี้ ไม่เป็นไปเพื่อความดับกิเลสและทุกข์ และไม่ช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ตรงกันข้ามยิ่งทำให้ลุ่มหลง โอกาสที่ผู้แสดงและผู้เกี่ยวข้องจะบรรลุถึงคุณธรรมชั้นสูงแทบจะไม่มี แม้ว่าพระองค์ ไม่โปรดอิทธิปาฏิหาริย์ก็จริง ถึงกระนั้น ยังปรากฏว่าพระองค์ทรงใช้อิทธิปาฏิหาริย์ปราบพวกเดียรถีย์และใช้ทรมานชฎิล จนสามารถประดิษฐานพระพุทธศาสนาขึ้นหยัดอยู่ได้จนทุกวันนี้ พระองค์จะทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์เฉพาะกรณีเมื่อมีภาวะวิกฤตอันจะมีผลกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาเท่านั้น ต่อมาภายหลัง ปรากฏว่ามีสาวกแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์มากขึ้น พระองค์ทรงมีวิสัยทัศน์ที่ดีเยี่ยม เกรงว่าจะเกิดภัยแก่พระพุทธศาสนาในอนาคต จึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามสาวกแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ เพราะเห็นว่า การแสดงเช่นนั้นเปรียบเสมือนสตรีเปิดเผยอวัยวะที่พึงสงวนให้คนอื่นดู เพราะเห็นแก่เงินทอง

ขณะเดียวกัน พระองค์ทรงยกย่องอนุสาสนีปาฏิหาริย์ว่ายอดเยี่ยม และใช้ปาฏิหาริย์ชนิดนี้อยู่เสมอ ถือว่าเป็นหลักประจำแห่งพุทธกิจ เพราะสามารถช่วยให้ผู้ปฏิบัติได้พัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น เข้าใจสภาวะธรรมและเป็นที่พึ่งของตนเองได้

นอกจากนี้ ปาฏิหาริย์ยังมีอิทธิพลในฐานะที่มีส่วนช่วยจรโลงพระพุทธศาสนาเอาไว้ พระพุทธศาสนาผ่านพ้นภัยพิบัติต่าง ๆ มาได้ ก็เพราะอาศัยการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ครั้งสำคัญ ๆ ช่วยปราบปรามข้าศึกและเจ้าลัทธิคณาจารย์ทั้งหลายได้ หมายความว่า การที่แสดงธรรมอย่างเดียวคงไม่ประสบความสำเร็จเป็นแน่ ต้องใช้กลวิธีเอาฤทธิ์เป็นเครื่องเปิดทางเพื่อชักนำเข้าสู่อนุสาสนีปาฏิหาริย์

สำหรับเรื่องราวเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ พระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธโดยสิ้นเชิง คงยอมรับบางส่วนที่สามารถอธิบายด้วยเหตุผลได้ ถึงแม้ในส่วนที่สามารถเป็นได้ก็ไม่ส่งเสริมให้ลุ่มหลง อาจตกเป็นเครื่องมือของผู้มีฤทธิ์ เพราะสิ่งเหล่านี้ ไม่ใช่สาระสำคัญของพระพุทธศาสนา เป็นเพียงเครื่องมือชนิดหนึ่ง แม้สิ่งเหล่านี้ไม่มี ก็ไม่มีผลกระทบกระเทือนต่อหลักพุทธธรรม ถ้าดีเรื่องฤทธิ์เดชปาฏิหาริย์ออกเสีย พระพุทธศาสนายิ่งเด่นขึ้น หรือเป็นศาสนาแห่งเหตุผลยิ่งขึ้น

พระพุทธเจ้าตรัสว่า มนุษย์เป็นยอดแห่งสัตว์ที่ฝึกได้ (ปฐิสมุโม) บรรดา มนุษย์ทั้งหลาย ผู้ฝึกจิตแล้วเท่านั้นเป็นผู้ประเสริฐที่สุด แสดงให้เห็นว่า มนุษย์มีศักยภาพสูง สามารถฝึกได้ทั้งทางกาย ทางจิต และทางปัญญา ให้มีคุณสมบัติทำอะไร ๆ ได้ ประณีตวิจิตรพิสดาร แสนจะอศจรรยไยยิ่งนัก ผู้รอคอยความหวังจากสิ่งอื่น คือ ผู้ที่ตกอยู่ในความประมาท ปล่อยให้ศักยภาพของตนต้องสูญเสียไปโดยเปล่าประโยชน์ ไม่รู้จักเติบโตในอริยมรรค ทำให้พลาดโอกาสที่จะพบความสุขในพระนิพพาน

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ยังมีเรื่องที่น่าวิจัยต่อเนื่องจากเรื่องนี้ เช่น การวิจัยเรื่องปาฏิหาริย์ของพุทธบริษัทในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท และปาฏิหาริย์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพุทธบริษัทในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท เพราะเรื่องเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับคัมภีร์พระไตรปิฎก จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจทีเดียว

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย